

Nieuw positief van Nijssse in Haarlem

Het is altijd een mooi moment wanneer de allereerste "officiële" tonen vanuit een fonkelnieuw instrument een mooi klinkende kerkruijnte in worden gestuurd. Gemma Coebergh begon het inwijdingsconcert in de Sint- Josephkerk te Haarlem met Psalm 116 van Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621). Haar positief, dat ze op 23 september voor het eerst in het openbaar bespeelde, werd vervaardigd door een driemanschap bestaande uit Ren© Nijssse, Jean Telder en Ries van Vrouwerrff.

In eerste instantie was het de bedoeling een kistorgel voor Coeberghs woning in Haarlem te maken, maar uiteindelijk mondden de plannen uit in een positief van vijf registers met aangehangen pedaal.

Tijdens het concert heeft schrijver dezes op diverse plaatsen in de kerkruijnte het positief beluisterd. Zoals vaak in fraai klinkende ruimtes, levert dat interessante en boeiende klankverschillen op zonder dat de klanksterkte van het orgel noemenswaardig afneemt. Die ervaring verleent ook het fraaie positief van Metzler in de Sint Joriskerk te Amersfoort. Het verschil tussen deze beide positieven is echter dat het instrument te Amersfoort op die ruimte is ge"ntoneerd, terwijl het instrument van Gemma Coebergh is gemaakt als specifiek huispijorgel dat, voor zo lang het mag duren, in de Sint Josephkerk, de kerk waar Albert de Klerk (1917-1998) 64(!) jaar organist is geweest, staat opgesteld.

FRONT EN KLAVIATUUR

Het front is verdeeld in vijf pijpenvelden en toont evenwichtig. De brede lijst van de kappen heeft dezelfde maatvoering als de basementlijst. Een kenmerk van de ontwerper, Jean Telder, die dit ook ontwierp voor het Nijssse-orgel in De Open Hof te Soest (zie de Orgelvriend van februari 1998). Het positief is in een rode kleurstelling geverfd. Bijzonder is dat de klaviatuur en de stijlen daaromheen in blank eiken zijn uitgevoerd, hetgeen het instrument een aparte uitstraling geeft. Het klavier is eveneens mooi gemaakt met fraaie bakstukken en boventoetsen die belegd zijn met been. De boventoetsen verlopen naar beneden toe gelukkig niet taps (zoals nogal eens voorkomt), maar vlak, zodat de speelruimte tussen de boventoetsen zo ruim mogelijk is gehouden. De speelaard is verfijnd en subtiel. Trillers kunnen met "speels gemak" tot klinken komen dankzij het uiterst subtiel en uitgewogen staartklavier. Ook de zit is uitstekend. Het feit dat de lessenaar in het orgel is aangebracht draagt daartoe bij.

PEDAAL EN WINDVOORZIENING

In eerste instantie was er geen sprake van een pedaal. Nadat de balgen gereed waren, kwam de wens van de opdrachtgeefster om toch een pedaal aan te brengen. Omdat de balgen al klaar waren, toog de ontwerper weer aan het werk om ruimte te zoeken voor de pedaalmechaniek en het wellenbord. Die is uiteindelijk gevonden door de kas 5 centimeter te verdiepen. Hiertoe werden de windkanalen omgelegd. De reguleur van de motorbalg staat "p in plaats van onder de windmotor. Het positief heeft twee balgen achter elkaar geschakeld. De eerste balg (speelbalg) heeft 59 mm waterdruk, de tweede (voorraadbalg) 55 mm. Wanneer de eerste balg wind vraagt van de tweede balg is het winddrukverschil zo gering en werken beide balgen zodanig samen dat het lijkt of het e"n balg is. De gordijnsluiters zijn aangepast op een manier die ik hier niet verklap, dat is het geheim van de meester(s).

De orgelwind gedraagt zich goed, ook bij akkoordenspel; het geheel gaat bij veel windvraag niet valsig klinken of ongeremd heen en weer slingeren, integendeel, het is een fraaie ademende wind.

DE KLANK

De Holpijp " samen met de Trompetregaal " zijn de fraaiste registers. In ieder geval vertonen deze beide achtvoeten de meest interessante klankwerking. De Trompetregaal " is een juweel van een register: grondtonig en tevens rijk aan boventonen met een snuffe Spaanse peper. De aanspraak en de balans tussen bas en discant is bij alle registers voortreffelijk. De deling in bas en discant ligt "vrij ongebruikelijk " tussen c1 en cis. Die keuze werd door Gemma Coebergh gemaakt met het oog op het spelen van oude Spaanse literatuur. De bas van de Holpijp " is van hout gemaakt (laagste 24 pijpen) en daardoor klinken de akkoorden in de baskant vol en rond, terwijl de discant wat eigenwijzer klinkt met meer boventoonrijkdom. Bij de uiteindelijke intonatie bleek dat de klank van de houten pijpen door de werking van de ruimte te vol en donker van klankkarakter werd. Daarom zijn de voetopeningen van de houten pijpen verkleind waardoor het klankvolume minder werd. Een goede beslissing. Ook de harmonischen (de boventonen) van de Nasard 2 2/3" werden teruggebracht om interferentie tussen de Holpijp en de Nasard te voorkomen. (Interferentie geeft dan een te snijdend effect tussen de klank van sommige registers, vooral in de hogere tonen.) In de Spaanse literatuur, waarvoor de opdrachtgeefster een voorliefde heeft, levert dit een mooi ensemble op. De overgang van houten naar metalen pijpen verloopt overigens rimpelloos. Wanneer je het positief in de kerkruijnte van wat verderaf beluistert, valt op dat de boventonen verrassend toenemen. Meestal zijn het de bastonen die door de nagalm worden versterkt, hetgeen in het algemeen niet altijd een positief effect geeft. De Fluit 4', met in het groot octaaf open pijpen (heel goed gekozen), en de Prestant 2" voegen zich mooi in de totaalklank. De discant van de Fluit 4" evenals de discant van de Nasard 2 2/3" klinken mij van achter de klaviatuur iets te ingehouden, maar de reden hiervoor heb ik aangegeven. Het is een keuze: Of je kiest voor de klank in de kerkruijnte, Of je kiest voor de klank vlakbij de pijp. Omdat het een priv"n-instrument is, is uiteraard voor dat laatste gekozen.

Dit positief is een mooie loot aan de orgelboom van de firma Nijssse en een verrijking van het orgelpatrimonium van de orgelstad Haarlem. Zeker voor de vele internationale orgelstudenten die om de twee jaar Haarlem aandoen, is dit positief een mooi studie-instrument, waarop flink gewerkt kan worden aan het toucher.

Haarlem, R.-K. Sint-Josephkerk, koororgel
Bouwer: Ren© Nijssse 2001

Dispositie:

Holpijp	8'	b/d
Roerfluit	4'	Gr. oct. hout gedekt, v.a. e metaal met roeren, v.a. fis2 conisch open
Prestant	2'	b/d
Nasard	2 2/3'	Gr. Oct. 1 1/3
Trompetregaal	8'	metalene kelen, onbeleeerde tongen

Pedaal aangehangen

Klavieromvang c-f³

Pedaalomvang c-d¹